

Олена Войникова

УРОКИ ПОСТМОДЕРНУ ДМИТРА КОРЧИНСЬКОГО

Останнє десятиріччя II тисячоліття стало для України шлюзом, що відкрив шлях мегакубам свіжого повітря зі світових просторів. Потоки нової інформації струснули свідомість людини “напівдумаючої”, що звикла жити в чітко визначених порціях простору. Зміни відбулися в усіх сферах життя: потужні політичні і соціальні зрушення, застосування найсучасніших інформаційних технологій, вільний доступ до забороненої раніше літератури, аудіо- та відеопродукції. На початку 90-х в Україні поширилися розмови про загадковий постмодернізм. Хто першим відчув свіже повітря – політики, митці, науковці чи співаки – важко стверджувати, і чи варто, але кожен, хоч трохи чутливий до ритму життя, схопив нову хвилю.

Найочевидніше зміна коливань позначилася на політиці та мистецтві. У політичному житті України, крім здобуття незалежності, спостерігаємо явище, що різниться від решти – УНА-УНСО з лідером Дмитром Корчинським. Тоді, як більшість кабінетних політиків намагалася зібрати до купи події і не розгубитися в ситуації, ці чоловіки повели мову про екзистенцію, ніцшеанство й війну, підтверджуючи свої ідеї конкретними радикальними діями. Проте доза запропонованого ними повітря змін виявилася зavelикою для легенів суспільства, що звикло напівдихати.

Мистецтво і суспільне життя сколихнули хвилі постмодернізму. На початку 90-х у періодиці з’являються численні публікації про явище, давно відоме в США та Європі, але нове для України й усього пострадянського простору. Розмови про постмодернізм ведуться й досі, але єдино очевидне, що він приніс в Україну, – це абсолютно нове осягнення мистецтва, а отже, й літератури як одного з вимірів існування свідомості. Дуже швидко стали змінюватися літературні імперативи – те, що раніше вважалося позитивом, у 90-ті стало недоліком, і навпаки, ті літературні елементи, що в минулому вважалися неприпустимими та непристойними, в нові часи є пріоритетними. Так, у 90-ті рр. в Україні набувають популярності митці нової хвилі, що своїми творами збурили суспільство – Є.Пашковський, Ю.Андрухович, О.Забужко, О.Ульяненко, В.Тарнавський, С.Майданська, Л.Кононович, В.Медвідь, поетичні гурти “Бу-Ба-Бу”, “ЛуГоСад”, “Пропала грамота”, “500” та інші. Їх і назвали постмодерністами.

Десятирічні дослідження, проведені в Україні, й досі не дають єдино обґрунтованого визначення постмодернізму, особливо, якщо взяти до уваги, що мистецько-критичній інструментарій переважно західний – американо-європейський – і чужі формули часто не спрацьовують без урахування місцевих культурних особливостей. Тому називаються десятки рис, притаманних постмодерному суспільству і мистецтву, що видаються, проте, лише наслідками, описом вже існуючого, але не причиною виникнення цього феномену. Як влучно зауважив Ю.Андрухович, те, що називають постмодернізмом, – “єдино можливий сьогодні спосіб мистецького вислову”¹. Тобто можна зробити висновок, що не поети й прозаїки творять літературу постмодернізму, а він сам формує ситуацію, яка надихає митців писати постмодерні твори. В такому разі чи можемо будь-який сучасний твір літератури вважати концептуально постмодерністським? Якщо вірити Г.-В.Лейбніцу, що простір складається з монад – невидимих духовних

¹ Андрухович Ю. Постмодернізм – не напрям, не течія, не мода... // Слово і Час. – 1999. – №3. – С. 66.

атомів, що проймають усе сутнє, то постмодернізм — це духовний феномен, який застосовують до всіх сфер життя — і мистецтва, і побуту; він властивий кожному витворові людської душі й розуму.

Український постмодерн щільно пов'язує із постколоніалізмом — мова про постмодернізм у політиці і специфічні риси постколоніальної літератури. Тобто, неминучим є накладання на євро-американську парадигму політичної специфіки України як пострадянської держави. В політиці перевага надається економіці, причому з постмодерною нехиттю влади “до сміливих, теоретично обґрунтованих експериментів, які б мали ще більше поглибити соціальний дискомфорт”². Але ж наразі йдеться про регламентовану, документовану кабінетну політику, оскільки реальна політична ситуація визначається не підписанням резолюцій — вона створюється поза парламентом і Кабінетом міністрів — протягом останніх десятиріч, власне після другої світової війни, всі важливі політичні питання розв'язуються за допомогою локальних етнічних війн.

На сьогодні в Україні носієм такої позакабінетної політики є Дмитро Корчинський. В історію політичного життя останніх десяти років він увійшов як колишній лідер УНА-УНСО й один із найскандальніших політиків, й інтерес до його особи аж ніяк не поменшав.

Д.Корчинський — автор культурологічного проекту на київському ТБ ЮТАР — “Уроки постмодерну”^{*} — бесіди про найактуальніші проблеми сьогодення і майбутнього — від політики до мистецтва, де постмодерн постає як межичас — коли щось змінилося у світі, закінчилося, а нове ще не почалося. Це — зависання між епохами, коли світова система з біцентричної перетворюється на поліцентричну (постмодерністський плюралізм). До арсеналу політичних засобів повернулася війна. Військове вирішення політичної, економічної, національної проблеми перестає вважатися на рівні індивідуальної і масової свідомості за надзвичайне. За Д.Корчинським, у межичас глобальні війни стають неможливими з причин вдосконалення систем озброєнь і будуть замінені вуличними міжетнічними війнами, війнами у натовпі. У праці “Війна у натовпі” (К.: Амадей, 1996. — 381 с.). Д.Корчинський подає свій погляд на події в Україні і світі протягом останнього десятиріччя. Війну межичасу він подає як таку, що дає можливість тривання в одному суспільстві станів “війни” та “миру” (можливо, це і є політична толерантність), вона стає тероризованою. “Тердії” як метод дозволяють досягнути головні цілі війни без формального її оголошення й мобілізації суспільства. Причому війну проводять сили, що часто діють усупереч волі уряду й решти суспільства. З таких позицій імперативи Д.Корчинського далеко не назвеш “постмодерною нехиттю до сміливих теоретично обґрунтованих експериментів, які б мали ще більше поглибити соціальний дискомфорт”. Адже дискомфорт неминучий при руйнуванні старого задля побудови нового.

Наприкінці 2000 р. вийшла збірка Д.Корчинського “Поезії”. Назва деконструйована — без кодів і метафор. Якщо “Війна у натовпі” — це фабула політичного досвіду Д.Корчинського, перемежована філософськими роздумами, то збірка — образна сентенція, метафоричність його досвіду останнього десятиріччя. Кожна подія знайшла відбиток у поезії у вигляді словесного коду. І розкодувати ці твори часто можна, лише знаючи перебіг реальних подій. Поезія — друга сторона життя Д.Корчинського — саме вірші дають йому вихід у духовний

² Павлишин М. Козаки в Ямайці: постколоніальні риси в сучасній українській культурі // Канон та іконостас. — К., 1997. — С. 228–229.

^{*} Зараз Д.Корчинський разом з Анатолієм Борсюком — ведучий телевізійного ток-шоу студії “1+1” “Pro et contra. Подвійний доказ” та ін.

простір України, бо це та метамова, що дозволяє доносити власні ідеї на рівні інтуїції.

Збірка вітає “підколкою”, що присутня в самому оформленні – “Улан-Уде 2000 р. Видано Іволгінським Дацаном. Тираж 9 екз.” Щодо власне збірки, то кожна поезія перейнята естетикою війни.

Війна як невід’ємний елемент постіндустріального світу – сфера, з якої народжується чуттєвий досвід і поезії Дмитра Корчинського. Ідея війни й відчужила свого часу суспільство, бо вона завжди несе із собою смерть – Tanatos. Проте смерть на війні сприймається як даність, те, що дарує вищий сенс. Невипадково література ХХ ст. – танатанічна, суїцидальна (“Коріння неба” Ромена Гарі та ін.). У постсуїцидальному романі “Перверзія” Ю.Андруховича самогубство Стаса Перфецького розцінюється як естетичний акт. Отже, щось затуляє людину туди, де присутня смерть (у Д.Корчинського: “Присутність смерті спрощує / Не зосередити уваги / До елементів зведено свідомість...”).

Постмодерністському мистецтву властива авторська саморефлексія, яка ґрунтується на усвідомленні власного творчого процесу, коли письменник наче виходить за межі літератури й спостерігає за самим собою збоку. Тобто, йдеться про розширений стан свідомості. Постмодернізм – епоха після модерну. Модерн пов’язує з ім’ям Фрідріха Ніцше. Понад століття тому “мадрівний філософ” передчув ті процеси, що відбуватимуться у свідомості людства. Вплив ідей Ніцше на історію ХХ ст. чи варто доводити: він уперше заговорив про надлюдину, що подолала в собі самість, про вершину, де дмуть суворі вітри, про священний обряд Діоніса з його шаленим ритмом Природи, про війну (“Ви повинні любити мир як засіб до нової війни”). Але війна має скорше символічне, притчеве значення, оскільки тілесна смерть не є першочерговою: йдеться про загибель “брудної” свідомості й перехід її в інший стан. У Ніцше є поняття “розум ув’язнений”. На війні ж людина потрапляє у простір, де її розум звільняється, руйнується її Еґо, спалюються страхи. Це війна як стан, війна з власної волі, вища цінність, священний шлях духовної реалізації. Адже невиннодітково доступ до небесної оселі Одіна – Валхаллу, відкритий героям, що впали на полі битви, і священна війна в Ісламі (джихад) є синонімом священного шляху, і в арійській Індії воєак завжди ототожнювався з аскетом.

Подібна естетика постмодерної війни і в “Поезіях” Д.Корчинського. Це стан душі, “притулок”, де ти “вперше молишся”, куди тікаєш від брудного низького існування, щоб знайти себе – своєрідний синдром Заратустри (“Прошу тебе, не залишай пустелі / Погубиш душу, ідучи у Світ, / або погубиш Світ”). Воїн свідомо перестрибує через жертвне вогнище Діоніса, аби пройти очищення – “вогнем і мечем”. Перебування в прикордонні, в зоні досі не знаного нагадує божевілля, але воно – святе (“Яке напруження, які провалля зловісно мають місце під цією черепною кісткою! / У черепі мене нема і близько. / Я весь навколо, / Я – це дерева і поля, / А в черепі – лиш смерть моя”).

На війні екзистенція людини набуває апогею, свідомість розширюється і виходить у сфери, де зароджується релігійний досвід. Відчуття, коли спалюється Еґо, коли тебе наче не існує, лякає, але саме в цю мить воїнові може відкриватися світло – Бог, Логос, Нус, Брахман, Аллах (“Порожнеча – вище благо / Себе захищено в собі / Неправедних в соборі – / Грішник ближче / В бункері до Бога / У схованці, у схроні”).

У “Поезіях” війна завжди асоціюється з присутністю Бога, тому часті релігійні мотиви, символи, архетипічні ситуації, хвилини осяяння – метафізика збірки. Звідси – біблійні символи добра і зла, Єви і сатани, Ісуса, змії і дерева, яблука

спокуси. За тональністю поезії Д.Корчинського близькі до романтики хрестових походів (“Де хрест відновить нам загін / І ієрусалимське королівство / Червоний хрест і золоте теля, / Під них схилялися полуденні країни / Жертовних моряків очікують моря, / Небесні янголи і підлі сарацини”). Повернення до минулого досвіду в межичас є закономірним — ідея еволюції змінюється романтикою революції в усіх сферах життя. В подіях відчувається постмодернове поєднання сучасної війни із середньовічним лицарством і культом зброї, духом Французької революції, бароковими тінями з повстанського козацького минулого України (“Я вірую у зброю та війну”); “В поєдинках на піки надягатимуть серця / Летітиме розкішне полювання / Жупанів блиск і сяйво хоругв”).

Одне зі слів-символів Д.Корчинського — Порожнеча. Воно символізує кінець історії, вичерпаність (“Важкі тисячоліття позаду. Все позаду. / Попереду порожньо”); абсолютне Ніщо, з якого постає все суще і в яке знов повертається, чиста душа і розум, що споглядають вищі сенси (“Не треба дошукуватися глибин сенсу, там — порожнеча. Але і порожнеча одразу заповнюється для нас глибинним сенсом”).

Але порожнеча — це просторовий вимір, часовим же є тиша. Вона з’являється перед війною, коли думки та бажання заспокоюються в собі, душа лине до неба, а розум рефлексує на дозвіллі (“Фундаментальне коливання листя — / Тільки це цікаво... / Й через зелене листя, / Теплим переплетене промінням, / У небо дивишся за дві / години до війни”; “Пронизливої тиші спуститься полог. / Пронизливої тиші голос — / В ньому Бог”).

Війна у сприйнятті Д.Корчинського постає як гра, іронічна забавка з власним життям, визискування власних страхів, бо він добре знає, що чекає на нього — “вершник на коні і порожнеча” (“Відкритий простір перебігти, / Обережно доторкатись небезпеки. / Зіграти страхом — віднайти шляхетне. / Поцілити, хоч перебути ціллю. / Втікаючи догнати. Вбити смерть”).

У збірці чітко постає антисупільна, антидержавна відчуженість, зумовлена кризою капіталістичного урбаністичного світу (“Я до походу йду / Міста перетворити в порожнечу, / Пожежами затьмарити зірки”; “На сорок день вип’єм, освятим ножі, / Освятим напалм, хай світліше горить. / Хай спалить міста, міністерства, суди...”).

Завершуються “Поезії” кінострічкою, тривалістю в тисячоліття — “Друге тисячоліття. Конспект”. Сьогодні, коли перебуваємо в пост-історичному хронотопі й підсумовано всі надбані знання людини про світ і себе, можна на мить виокремити себе зі світового культурного процесу, сісти на потяг часу й проїхатися по епохах, фіксуєючи в свідомості ті події і явища, які тебе найбільш вразили. Так Дмитро Корчинський написав драму тисячоліття, кожна дія якої триває сто років. Події починаються з прийняття християнства на Русі як найвизначнішої духовної події на слов’янських землях. Автор сфокусував найяскравіші феномени — релігійний досвід, хрестові походи, революції, війни, розвиток філософії, науки, мистецькі витвори, але завжди за кожною подією виступає як духовний зрив вчинок особи чи спільноти. Сьогоднішнє звернення до минулого є пошуком опертя на досвід предків, що допомогло б людині III тисячоліття без страху ступити в Порожнечу — якісно нову історичну епоху.

Д.Корчинський як безпосередній творець постмодерної політики своїми “Поезіями”, однак, вирізняється з кола українських митців-постмодерністів. Візуальна поезія “ЛуГоСаду”, “Бу-Ба-Бу” — таке собі постмодерне кліше без присутності самого креатора. Поезії ж Дмитра Корчинського оточені всепронимаючою аурою його особистості.